

Formulace smluvní pokuty v režimu Vídeňské úmluvy

(způsob výpočtu, vazba na povinnosti, maximální výše, vztah k náhradě škody, vyšší moci, úrokům)

1. Úvod

- Smluvní pokuta = předem vymezená nebo vymežitelná peněžitá částka nebo nepeněžité plnění, které je povinen dlužník poskytnout věřiteli, jestliže nesplní řádně nebo vůbec své smluvní závazky
- Tyto částky se obvykle **nazývají** penále, smluvní pokuty, paušalizované náhrady škody, cenové redukce, garance (anglicky „penalty“, „liquidated damages“, německy Schadenersatzpauschalierung, Vertragsstrafe). Terminologicky **nejpřesnější** je asi název „sumy dohodnuté pro případ porušení smlouvy“. V mezinárodním obchodu se vžily dvě označení: penále a paušalizovaná náhrada škody, které jsou vymezeny níže, pro potřebu tohoto textu budeme nadále používat pojmu „smluvní pokuta“.

Základní rozlišení

- **Penále:** v případě porušení povinnosti zaplatí strana, která smlouvu porušila, druhé straně určitý peněžitý obnos, popř. jí poskytne jiné plnění. Penále má stimulační / preventivní roli, jeho účelem je pod hrozbou konkrétně vyčíslené či vyčíslitelné sankce přimět stranu neplnící závazek k plnění. Obvykle obsahuje i vazbu na dny nebo týdny, po které je dlužník v prodlení. Jedná se o sankci za nesplnění povinností (ostatní nároky – úroky z prodlení nebo náhrada škody) směřující spíše k narovnání stran.
Výhoda: poškozená strana nemusí prokazovat vznik a výši škody => lze rychleji prosadit náhradu.
- **Paušalizovaná náhrada škody:** účelem je spíše odhad v budoucnu vzniklé škody. Usnadnění důkazní pozice poškozené strany s rizikem, že skutečná škoda bude vyšší než ve smlouvě sjednaná částka.

Funkce smluvní pokuty v mezinárodním obchodním styku

- **sankční** – trest / donucení / omezení, může se uplatnit i vedle náhrady škody, a / nebo
- **odhadní** – předem odhadována v budoucnu vzniklá škoda

Nejvhodnější je pojetí smluvní pokuty jako **limitované náhrady škody**, které je akceptováno napříč jednotlivými národními právními řády. Smyslem doložky o smluvní pokutě je totiž zejména zajistit věřiteli procesní výhodu – při uplatnění smluvní pokuty před soudem není třeba prokazovat, že vznikl nárok na náhradu škody.

Právní úprava smluvní pokuty

Smluvní pokuta **není VÚ regulována**. Na smluvní pokutu bude tedy dopadat rozhodné právo určené na základě kolizních norem fora. Mimo to je nutné vzít v úvahu i právní řád místa rozhodování sporu, protože některé otázky související se smluvní pokutou mohou spadat pod veřejný pořádek (tj. smluvní úprava by se neuplatnila).

Dále je třeba upozornit, že zaplacením smluvní pokuty není dlužník zproštěn své povinnosti splnit závazek, který byl zajištěn smluvní pokutou. Věřitel je vždy oprávněn požadovat vedle zaplacení smluvní pokuty dlužníkem také jeho splnění.

2) Jak konstruovat doložku

Protože VÚ vůbec na smluvní pokutu nedopadá, je vhodné celou problematiku ošetřit v rámci smlouvy uzavřené mezi stranami samými a nespolehat se pouze na regulaci národním právem, kde by uplatnění smluvní pokuty vedle náhrady škody mohlo být značně problematické.

V doložce doporučujeme upravit tyto otázky:

a) Okolnosti, za kterých vzniká / nevzniká nárok na smluvní pokutu

- vhodné je stanovit smluvní pokutu za porušení smluvních závazků obou smluvních stran, ne tedy pouze závazků kupujícího

Např.:

1. *V případě prodlení prodávajícího s dodávkou minerální vody je kupující oprávněn požadovat od prodávajícího zaplacení smluvní pokuty ve výši 0,4% z ceny nedodané minerální vody za každý den prodlení v dodávce, maximálně však 10.000 €.*
 2. *V případě prodlení kupujícího s placením kupní ceny je prodávající oprávněn požadovat od kupujícího zaplacení smluvní pokuty ve výši 0,4 % z nezaplacené kupní ceny za každý den prodlení, maximálně však 10.000 €.*
- konkrétně jde o nesplnění povinnosti vůbec, pozdní plnění peněžitého závazku, pozdní plnění / nesplnění povinnosti dodat zboží vůbec, jinak vadné plnění
 - sjednat, zda nárok na smluvní pokutu závisí na předchozí písemné upomínce, pokud ano, stanovit postup (forma – např. e-mail, doporučený dopis; lhůty; povinnost platit úroky při pozdním zaplacení smluvní pokuty; „co se stane, když se nestane...“)
 - otázka vztahu okolností vylučujících odpovědnost za náhradu škody (např. *Povinnosti zaplatit smluvní pokutu se strana nemůže zprostit, ani pokud porušení bylo způsobeno okolnostmi vylučujícími odpovědnost.*). Obecně lze doporučit, aby byla strana, která své povinnosti porušila v důsledku okolností vylučujících odpovědnost (čl. 79 VÚ), zproštěna povinnosti zaplatit smluvní pokutu. Příkladem může být situace, kdy nákladní auto, které veze zboží kupujícímu, havaruje, posádka zemře a zboží nebude dodáno včas. Smluvní pokuta má v tomto případě příliš tvrdý dopad.
 - v jakém rozsahu má vliv neplnění povinností věřitele, které je podmínkou pro plnění dlužníka, na placení sjednané sumy (např. *Nárok na smluvní pokutu nevzniká, pokud porušení povinnosti vzniklo proto, že věřitel dlužníkovi neposkytl potřebnou součinnost.*)

b) Výše smluvní pokuty

- **!Pozor na dohodnutou výši smluvní pokuty!** Žádný právní řád nepřipouští neomezenou výši smluvní pokuty. Vyžaduje se, aby smluvní pokuta byla přiměřená k zajištěnému závazku. V českém i zahraničním právu může nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit soud nebo ji nepřiznat pro rozpor s dobrými mravy. Toto tzv. moderační právo soudu zakotvuje např. § 301 ObZ: „Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti (...).“ Je však třeba upozornit, že adresátem takové normy je soud a ne smluvní strany. Z tohoto důvodu jsou doložky typu „*Smluvní pokuta nepodléhá žádnému přezkoumání nebo snížení soudní cestou.*“, s kterými se lze setkat v některých smlouvách, pro soud irelevantní a je vhodné je do smluv nezačleňovat.
- **Kalkulace peněžní sumy:** procentní vyjádření sumy (její výši doporučujeme **omezit** určitou maximální částkou!), pevně určená částka, popř. různé varianty, tj. narůstající procentuální vyjádření omezené celkovou nebo procentuální částkou. Mohou se vztahovat k operaci jako celku nebo k jednotlivým povinnostem

Např. Při nedodržení dodací lhůty je prodávající povinen zaplatit smluvní pokutu, a sice za každý první a druhý, byť jen započatý týden prodlení 1%, za každý další byť jen započatý týden 2% z kupní ceny. Maximální smluvní pokuta činí 8% a počítá se vždy z celého objemu dodávky.)

c) Splatnost smluvní pokuty

- určit, kdy a jak má být smluvní pokuta zaplacená, a jaké jsou následky prodlení s placením smluvní pokuty

např. Prodávající je povinen zaplatit smluvní pokutu do 15 dnů ode dne, kdy mu byl doručena písemná výzva s uvedením důvodu vzniku nároku. Za každý den prodlení bude účtováno 1 % ze smluvní pokuty.)

d) Vztah smluvní pokuty k náhradě škody a úrokům z prodlení

- je třeba určit, zda se nárok na smluvní pokutu uplatní vedle nároku na náhradu škody nebo místo něj
- vztah smluvní pokuty k čl. 74 (náhrada škody) není zcela jasný, podle koncepce ve VÚ totiž náhrada škody nesmí znamenat pro věřitele zisk. I zde se však – stejně jako u ostatních doložek – může uplatnit čl. 6 zakotvující autonomii vůle stran. Platnost těchto doložek se však bude řídit národním právem určeným dle mezinárodního práva soukromého.

Např. Strana, která poruší některé ustanovení této smlouvy, zaplatí smluvní pokutu € 20.000. Zaplacením této částky není dotčen nárok na náhradu škody ani na úroky z prodlení.

- Pokud chceme smluvní pokutu vztáhnout k placení peněžitých částek, je nutné upravit její vztah k úrokům.

Např. Zaplacením této smluvní pokuty nebude prodávající zbaven svého závazku plnit své smluvní povinnosti a nároky kupujícího, které nejsou touto smluvní pokutou kryty, nebudou dotčeny.)

e) Platnost doložky po odstoupení od smlouvy

Např. V případě zrušení nebo vypovězení smlouvy kupujícím nebo jeho vinou, zaplatí tento částku odpovídající 30% kupní ceny.